Eduskunta

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asiantuntijakuuleminen 9.10.2026

Asia: HE 175/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2027

Lausunto talousarvioesityksen sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutuksista

Kiitän kutsusta tulla kuultavaksi sosiaali- ja terveysvaliokuntaan. Keskityn lausunnossani talousarvioesityksen sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutuksiin ja siihen, millä edellytyksillä niitä voidaan arvioida.

Vuonna 2027 voimaan on tulossa useita etuuksia ja maksuja koskevia muutoksia, muun muassa maahanmuuttajien työttömyysturvaan liitetty kielitaitovaatimus, kotihoidon tuen muutokset sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen korotukset. Talousarvio ei kuitenkaan sisällä laajoja uusia muutoksia rahamääräisiin sosiaaliturvaetuuksiin, sillä hallitusohjelmaan kirjatut etuusmuutokset on pääosin toteutettu jo vaalikauden aikana. Vuonna 2027 ne ovat ensimmäistä kertaa kaikki voimassa yhtä aikaa: työttömyysturvan muutokset, yleisen asumistuen muutokset, toimeentulotuessa hyväksyttävien asumismenojen muutos, yleistuki ja toimeentulotuen kokonaisuudistus sekä vuosia 2024-2027 koskeva indeksijäädytys.

Indeksijäädytyksen koko hallituskauden vaikutus näkyy etuuksissa vuonna 2027. Hallituksen esityksessä (HE 75/2023 vp) arvioitiin, että jäädytettyjen etuuksien reaalinen taso olisi vuonna 2027 enintään 10,2 prosenttia alempi kuin ilman jäädytystä. Vuoden 2027 etuusmenojen arvioitiin jäävän indeksijäädytysten seurauksena noin 549 miljoonaa euroa pienemmiksi kuin ilman jäädytystä.

Sosiaali- ja terveysministeriön syksyllä 2025 julkaiseman yhteisvaikutusarvion (STM 2025) mukaan vuosien 2024-2025 etuusmuutokset ovat nostaneet pienituloisuusastetta erityisesti lapsiperheissä ja ei-työllisillä. Arvio on staattinen eikä siinä ole otettu huomioon hallituksen uudistusten tavoitteena olevia työllisyysvaikutuksia, jotka lieventäisivät tulonmenetyksiä. Sen ulkopuolelle jäävät myös toimeentulotukiuudistuksen velvoitteiden ja perusosan alentamisten vaikutukset sekä vaikutukset täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen.

Vuoden 2027 talousarvioesityksen omat sosiaali- ja terveyspoliittiset muutokset kohdistuvat pääosin palveluihin, maksuihin ja järjestöjen rahoitukseen. Niiden vaikutukset näkyvät hyvinvointialueilla muun muassa sosiaalityössä. Kuntouttavan työtoiminnan päättyminen kohdistuu samaan ryhmään kuin toimeentulotuen kokonaisuudistus. Korvaaville palveluille on osoitettu vähemmän määrärahoja kuin kuntouttavalle työtoiminnalle. On todellinen vaara, että toimeentulotuen varassa olevien työttömien edellytykset työllistyä ja osallistua työelämään heikkenevät.

Eduskunta on edellyttänyt, että yleistuen, työvoimapalvelu-uudistuksen, toimeentulotukiuudistuksen ja kuntouttavaa työtoimintaa koskevien muutosten yhteisvaikutuksia työttömien toimeentuloon, palveluihin ja työllistymiseen seurataan ja

niistä annetaan valiokunnalle selvitys. Selvitys on hyvä lähtökohta, ja se koskee juuri etuus- ja palvelumuutosten yhteisvaikutuksia.

Hallituskauden lopussa tehtävä lakisääteinen perusturvan riittävyyden arviointi ja ministeriön yhteisvaikutusarviot kuvaavat muutosten vaikutuksia kotitalouksien tuloihin, ja rekistereistä voidaan seurata etuuksien saajamääriä ja työllisyyttä. Henkilöiden etuus- ja palvelupolkuja ei kuitenkaan voida seurata rekistereistä kuukausitasolla. Uudistuksia ei myöskään yleensä valmistella niin, että niiden vaikutusten myöhempi arviointi olisi suunniteltu. Suomen kaltaisessa pienessä maassa tutkimusresurssit ovat lisäksi niukat, ja hallituskauden suurimpienkin uudistusten vaikutus- ja prosessiarviointi jää usein kokonaan tekemättä.

Laajojen sosiaaliturva- ja palvelumuutosten kokonaisvaikutusten jälkikäteisarviointi edellyttää, että arviointi otetaan huomioon tietopohjassa, lainvalmistelussa ja resursseja kohdennettaessa. Ensisijaisesti tulisi rakentaa yksilötason kuukausitasoinen tietopohja etuus- ja palvelupoluista. Sen avulla voitaisiin seurata tilastollisesti etuuksien ja niihin liittyvien palvelujen muutoksia, ja se mahdollistaisi myös kokonaisvaikutusten arvioinnin kausaalimenetelmiä hyödyntäen. Tämä edesauttaisi tutkimukseen perustuvaa lainvalmistelua ja politiikan valmistelua.

Lainvalmistelussa tulisi ottaa huomioon uudistuksen vaikutusten arvioitavuus, ja suurten uudistusten arvioinnista tulisi sopia jo niitä hallitusohjelmaan kirjattaessa. Kun arviointi suunnitellaan etukäteen ja sille varataan riittävät resurssit, lähtötilanne, mittarit ja tarvittavat rekisteritiedot voidaan määritellä ennen voimaantuloa. Vaiheittain etenevissä uudistuksissa, kuten yleistuessa, edellisen vaiheen arviointi olisi luonteva pohja seuraavan vaiheen valmistelulle. Hallituskausien suurten uudistusten vaikutusten ja prosessien arviointi kartuttaisi samalla päätöksentekoa ja politiikan valmistelua tukevaa tietopohjaa sekä tutkimusinfrastruktuuria ja -instituutioita.

Seuraavan vaalikauden sosiaaliturvaratkaisut tehdään tiukassa julkisen talouden tilanteessa, ja niiden pohjaksi tarvittaisiin kokonaiskuva siitä, mitä tämän vaalikauden muutokset ovat yhdessä saaneet aikaan. Nykyisillä tietopohjilla etuusmuutosten kokonaisvaikutuksia, puhumattakaan etuus- ja palvelumuutosten yhteisvaikutuksista, ei kuitenkaan voida arvioida. Yksittäisen uudistuksen kausaalivaikutusten luotettava arviointi puolestaan vaatii, että se suunnitellaan jo lainvalmisteluvaiheessa.

Helsingissä 8.10.2026

Pasi Moisio

Yksikön päällikkö, tutkimusprofessori

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos